

Vlaanderen
is landbouw & zeevisserij

EU-DUURZAAMHEIDSWETGEVING CSRD EN CSDDD EN DE IMPACT ERVAN OP LANDBOUW

Inzichten uit stakeholdergesprekken

AGENTSCHAP
**LANDBOUW
& ZEEVISSERIJ**

www.vlaanderen.be/landbouw

Inzichten uit stakeholdergesprekken

////////////////////////////////////

AGENTSCHAP LANDBOUW & ZEEVISSERIJ

Samenstelling

Agentschap Landbouw en Zeevisserij

Auteurs

Julie Vanderstraeten, Dirk Vervloet, Eline de Regt

Lectoren

Kris Roels, Tom Van Bogaert

Verantwoordelijke uitgever

Patricia De Clercq, administrateur-generaal

Depotnummer

D/2025/3241/456

Lay-out

Agentschap Landbouw en Zeevisserij

U kan onze privacyverklaring terugvinden op www.vlaanderen.be/landbouw/privacy

Voor meer informatie over het rapport kunt u contact opnemen met de auteur(s) van het rapport. Ons e-mailadres is als volgt samengesteld: voornaam.naam@lv.vlaanderen.be. Tijdens de kantooruren zijn we ook te bereiken op info@lv.vlaanderen.be of T +32 2 214 48 48.

U vindt onze cijfers en rapporten terug op: www.vlaanderen.be/landbouwcijfers

Vermenigvuldiging en/of overname van gegevens zijn toegestaan mits de bron expliciet vermeld wordt: Vanderstraeten J., Vervloet D. & De Regt E. (2025) EU-duurzaamheidswetgeving CSRD en CSDDD en de impact ervan op landbouw. Inzichten uit stakeholdergesprekken, Agentschap Landbouw en Zeevisserij, Brussel.

Wij doen ons best om alle informatie, webpagina's en downloadbare documenten voor iedereen maximaal toegankelijk te maken. Als u toch problemen ondervindt om bepaalde gegevens te raadplegen, willen wij u hier graag bij helpen. U kunt steeds contact met ons opnemen.

AGENTSCHAP LANDBOUW & ZEEVISSERIJ

Deze publicatie werd door het Agentschap Landbouw en Zeevisserij met de meeste zorg en nauwkeurigheid opgesteld. Er wordt evenwel geen enkele garantie gegeven omtrent de juistheid of de volledigheid van de informatie in deze publicatie. De gebruiker van deze publicatie ziet af van elke klacht tegen het Agentschap Landbouw en Zeevisserij of zijn ambtenaren, van welke aard ook, met betrekking tot het gebruik van de via deze publicatie beschikbaar gestelde informatie.

In geen geval zal het Agentschap Landbouw en Zeevisserij of zijn ambtenaren aansprakelijk gesteld kunnen worden voor eventuele nadelige gevolgen die voortvloeien uit het gebruik van de via deze publicatie beschikbaar gestelde informatie.

AGENTSCHAP LANDBOUW & ZEEVISSERIJ

INHOUD

Samenvatting.....	5
1 Inleiding	7
2 Corporate Sustainability Due Diligence Directive (CSDDD)	8
2.1 Doel	8
2.2 Basisprincipes	8
2.3 Toepassingsgebied	9
2.4 Tijdslijn voor implementatie	10
3 Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD)	11
3.1 Doel	11
3.2 Basisprincipes	11
3.2.1 Stappenplan duurzaamheidsrapportage	13
3.2.2 European Sustainability Reporting Standards (ESRS)	13
3.3 Toepassingsgebied	14
3.4 Tijdslijn voor implementatie	15
3.5 Wijzigingen Belgische wetgeving t.o.v. de Europese richtlijn	16
4 Omnibusverordening	18
5 Voornaamste kenmerken CSDDD en CSRD.....	20
6 Impact op de landbouwsector.....	22
7 Interviews: hoe pakken diverse ketenactoren CSRD aan?	25
7.1 Financiële sector	25
7.2 Voedingssector	26
7.3 Beleid	26
7.4 Harmonisatie van duurzaamheidsvereisten	27
7.4.1 Vragenlijsten	27
7.4.2 Certificeringen	27
7.4.3 Data	27
8 Kerninzichten uit gesprekken	31
9 Bronnen	33
10 Bijlagen	34
10.1 Bestaande initiatieven rond duurzaamheid/keurmerken binnen de landbouwsector	34
10.2 Hoe als landbouwer starten met duurzaamheidsrapportering?	38

SAMENVATTING

De Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD) en de Corporate Sustainability Due Diligence Directive (CSDDD) omvatten respectievelijk de duurzaamheidsrapportage en de zorgplichtwetgeving voor bedrijven. Beide richtlijnen maken deel uit van de bredere EU-strategie om klimaatneutraliteit tegen 2050 te bereiken en ondernemingen transparantie te bieden binnen een gestructureerd kader voor duurzaamheidsrapportage en verantwoord ondernemen.

Hoewel deze richtlijnen in eerste instantie bedoeld zijn voor grote ondernemingen, hebben ze ook een indirecte impact op kleinere bedrijven, waaronder landbouwers. Landbouwers vallen doorgaans niet rechtstreeks onder de rapportageverplichtingen, maar worden steeds vaker geconfronteerd met vragen van afnemers en toeleveranciers die wél moeten rapporteren en hen beschouwen als een onderdeel van hun waardeketen.

Op dit moment heersen er nog onzekerheden omtrent de implementatie van deze richtlijnen. De Europese Commissie stelde in februari 2025 in de omnibusverordening voor om de duurzaamheidsregelgeving te vereenvoudigen en sommige verplichtingen voor bedrijven en kmo's uit te stellen of te versoepelen. De Europese Raad legde verdere versoepelingen op tafel. Het uitstel van de rapportagedeadlines is definitief goedgekeurd. De inhoudelijke vereenvoudigingen bevinden zich nog steeds in het wetgevingsproces.

Impact op de landbouw

Hoewel de duurzaamheidsrichtlijnen bedoeld zijn als een kader om de transparantie te verbeteren en de negatieve impact op duurzaamheid aan te pakken, leidt een gebrekkig kader voor de implementatie ervan tot zogenaamde overimplementatie. Dit wil zeggen dat actoren die onderhevig zijn aan de wetgeving duurzaamheidsinformatie opvragen bij hun leveranciers die dit in principe niet verplicht zijn aan te leveren aangezien er beschermingsclausules ingevoerd zijn. Dat leidt ertoe dat landbouwers meer moeten rapporteren dan strikt wettelijk vereist, wat de druk op de sector verhoogt door zwaardere administratieve lasten.

In realiteit is het ook niet haalbaar te weigeren om deze duurzaamheidsinformatie aan te leveren, wat ervoor kan zorgen dat deze duurzaamheidsrichtlijnen fungeren als een markttoegangs- en benchmarktool. Grote afnemers kunnen leveranciers selecteren op basis van hun vermogen om gedetailleerde duurzaamheidsrapporten te leveren. Dat betekent dat landbouwers die niet kunnen voldoen aan de gevraagde rapportage, mogelijk uit bepaalde ketens worden geweerd, wat leidt tot economische onzekerheid.

Hoewel deze onzekerheid en overimplementatie de landbouwer niet ten goede komen, is het niet de opzet om deze wetgevingen te verzwakken of te laten verdwijnen. Integendeel, de bedoeling is om een werkbaar en voorspelbaar kader te bieden voor bedrijven en landbouwers, wat op dit moment nog een vraagteken is. Hoewel er veel vragen bij duurzaamheidsrapportage en zorgplicht komen kijken, zijn dergelijke kaders noodzakelijk om tegemoet te komen aan de groeiende vraag van consumenten naar duurzaamheidsinformatie en om een antwoord te kunnen bieden aan de huidige klimaat-, milieu- en sociale uitdagingen.

Initiatieven en mogelijke oplossingen

Er zijn al diverse initiatieven om landbouwers te ondersteunen bij duurzaamheidsrapportage, zoals de duurzaamheidsmonitor van Vegaplan en het gebruik van bestaande evaluatietools zoals Klimrek. Er wordt gepleit voor geharmoniseerde vragenlijsten en data-uitwisselingsplatforms, zodat landbouwers niet telkens opnieuw dezelfde informatie hoeven aan te leveren. Dat zou de administratieve last aanzienlijk kunnen verminderen.

Naast het verbeteren van de informatiedoorstroming ligt er ook een rol weggelegd bij de federaties om landbouwers te sensibiliseren rond deze problematiek en hen te ondersteunen door geharmoniseerde vragenlijsten aan te bieden of een klacht in te dienen.

Kerninzichten uit stakeholdergesprekken

De CSRD en CSDDD zullen op termijn onvermijdelijk een steeds grotere impact hebben op de landbouwsector. De noodzaak om duurzaamheidsprestaties te documenteren en de daarbij horende administratieve lasten zullen toenemen. Dat kan zowel uitdagingen als kansen bieden. Terwijl sommige landbouwers moeite zullen hebben om aan de gestelde eisen te voldoen, kunnen anderen zich onderscheiden en marktvoordelen behalen door actief in te zetten op duurzaamheid en transparantie.

Het is van cruciaal belang dat landbouwers ondersteuning krijgen bij de implementatie van deze richtlijnen, zowel vanuit de sector, keten als beleid. Dat kan door middel van duidelijke verwachtingen, gezamenlijke rapportagesystemen, uniforme vragenlijsten en heldere richtlijnen die de administratieve last beperken. Enkel zo kan de sector de duurzaamheidstransitie succesvol doormaken zonder onevenredige lasten voor individuele landbouwers.

Bovenstaande aanbevelingen en suggesties komen uit een reeks gesprekken met en inzichten van de betrokken stakeholders in najaar 2024-voorjaar 2025. Ze houden nog geen rekening met de implementatiekosten en met de versoepelingen die sindsdien zijn doorgevoerd in de EU-wetgevingsprocedure.

1 INLEIDING

Om de transitie naar een duurzamere economie te ondersteunen – en het eerste klimaatneutrale continent te worden tegen 2050 – hebben de Europese wetmakers de voorbije jaren nieuwe richtlijnen die gericht zijn op duurzaamheid goedgekeurd. Hoewel landbouwbedrijven niet direct tot de doelbedrijven van deze richtlijnen behoren, zullen ze een indirecte impact ondervinden omdat de wetgeving vertrekt vanuit een ketenbenadering waarvan de landbouwers wel deel uitmaken. Concreet gaat het over:

- Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD)
- Corporate Sustainability Due Diligence Directive (CSDDD)

Deze nota wil een eerste verkenning bieden van wat die impact kan zijn. Een diepgaandere analyse zal nodig zijn om te kijken hoe toeleveranciers en afnemers van landbouwproducten met deze richtlijnen aan de slag zullen gaan. Concreet wil deze nota een antwoord bieden op:

- wat de CSRD- en CSDDD-richtlijnen inhouden
- wat de mogelijke impact is op onze landbouwers
- aan welke richting er gedacht moet worden om landbouwers te ondersteunen bij de indirecte gevolgen van duurzaamheidsrichtlijnen

- **Risico-identificatie:** Bedrijven moeten processen implementeren om risico's in hun waardeketen te identificeren. Dat omvat het in kaart brengen van potentiële negatieve effecten op mensenrechten en het milieu van de (belangrijkste) producten die ze aankopen en van hun (belangrijkste) leveranciers.
- **Preventie en mitigatie:** Bedrijven moeten maatregelen nemen om geïdentificeerde risico's te voorkomen of te mitigeren. Dat kan inhouden dat ze hun eigen praktijken aanpassen of samenwerken met leveranciers om verbeteringen door te voeren.
- **Monitoring en verantwoording:** Bedrijven moeten hun due diligence-processen continu monitoren en hierover rapporteren. Dat omvat het bijhouden van gegevens en het transparant communiceren over de stappen die ze nemen om risico's aan te pakken.
- **Klachtenmechanismen:** Bedrijven moeten mechanismen opzetten waarmee belanghebbenden, zoals werknemers en gemeenschappen, klachten kunnen indienen over schendingen van mensenrechten en milieunormen.

Uit de vereisten komt naar boven dat bedrijven transparant moeten zijn over hun due diligence-processen en de stappen die ze nemen om negatieve effecten te voorkomen en te mitigeren. Dat omvat het rapporteren van hun bevindingen en acties aan het publiek en de relevante autoriteiten. De richtlijn moedigt bedrijven aan om in dialoog te treden met belanghebbenden, zoals werknemers, lokale gemeenschappen en ngo's, om hun zorgen en suggesties mee te nemen in hun due diligence-processen.

De CSDDD vereist dat bedrijven due diligence integreren in hun bedrijfsprocessen en strategieën. Om aan de due diligence-verplichting te kunnen voldoen, moeten de volgende zes stappen worden opgevolgd:

1. Maatschappelijk verantwoord ondernemen wordt in beleid en managementsystemen samengebracht en toegepast.
2. Negatieve gevolgen die voortvloeien uit activiteiten, toeleveringsketens en zakelijke relaties worden herkend en beoordeeld.
3. Bij negatieve gevolgen moet dit worden gestopt, voorkomen of beperkt.
4. Praktische toepassingen en resultaten worden gemonitord.
5. Over de aanpak van de gevolgen wordt gecommuniceerd.
6. Voor herstelmaatregelen wordt zorg gedragen of er wordt aan meegewerkt indien van toepassing.

Als bedrijven niet voldoen en hierdoor schade ontstaat, kunnen ze aansprakelijk worden gesteld en (financiële) straffen krijgen. De CSDDD zal ook de eerste EU-wetgeving zijn die bedrijven verplicht om een klimaattransitieplan aan te nemen.

2.3 TOEPASSINGSGEBIED

De richtlijn is van toepassing op grote ondernemingen. Dat omvat zowel EU-ondernemingen als niet-EU-ondernemingen die in de EU actief zijn. Concreet gaat het over de volgende groepen:

1. Bedrijven in de EU met meer dan 1 000 werknemers en een wereldwijde netto-omzet van meer dan 450 miljoen euro (wordt mogelijk verhoogd naar 5.000 werknemers en 1,5 miljard euro netto-omzet)
2. Niet-EU-bedrijven met een netto-omzet van meer dan 450 miljoen euro in de Europese Unie (wordt mogelijk verhoogd naar 1,5 miljard euro netto-omzet)
3. Moedermaatschappijen van een groep die aan de bovenstaande drempels voldoet

4. Bedrijven die in de EU een franchise- of royaltyovereenkomst hebben gesloten met onafhankelijke derde bedrijven of die de uiteindelijke moedermaatschappij zijn van een groep die aan de volgende criteria voldoet:
- De overeenkomsten zorgen voor een gemeenschappelijke identiteit, een gemeenschappelijk bedrijfsconcept en de toepassing van uniforme bedrijfsmethoden.
 - De royalty's moeten meer dan 22,5 miljoen euro bedragen.
 - Het bedrijf of de groep heeft een wereldwijde netto-omzet van meer dan 80 miljoen euro.

Bedrijven moeten zich ervan bewust zijn dat een moederbedrijf verantwoordelijk is voor al zijn dochterondernemingen. Het volledige toepassingsgebied van de CSDDD zal betrekking hebben op ongeveer 6.000 EU-ondernemingen en ca. 900 grote, niet-EU-ondernemingen¹, wat veel minder is dan in eerdere versies van deze wetgeving. Belangrijke opmerking hier is dat hoewel kleinere bedrijven niet direct onder het toepassingsgebied vallen, zij mogelijk wel indirect te maken krijgen met de nieuwe regels aangezien zij zich in de waardeketen bevinden van bedrijven die wel onder het bovenstaande toepassingsgebied vallen.

2.4 TIJDSLIJN VOOR IMPLEMENTATIE

De lidstaten moeten de richtlijn uiterlijk op 26 juli 2027 in nationale wetgeving omzetten en de desbetreffende teksten aan de Commissie meedelen. De CSDDD zal voor het eerst in 2028 in werking treden. Er zijn drie verschillende fasen voor de implementatie van CSDDD, waarbij elke fase afhankelijk is van de grootte en omzet van een organisatie:

- Implementeren tegen midden 2028 – Bedrijven met meer dan 1.500 miljoen euro omzet en meer dan 5 000 werknemers.
- Implementeren tegen midden 2028 – Bedrijven met meer dan 900 miljoen euro omzet en meer dan 3 000 werknemers.
- Implementeren tegen midden 2029 – Bedrijven met meer dan 450 miljoen euro omzet en meer dan 1 000 werknemers.

Een reeks richtsnoeren die de Commissie zal uitvaardigen, zal ondernemingen helpen bij het uitvoeren van passende zorgvuldigheid.

¹ Corporate sustainability due diligence - European Commission

3 CORPORATE SUSTAINABILITY REPORTING DIRECTIVE (CSRD)

Op 1 januari 2023 is de Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD) ofwel de richtlijn betreffende duurzaamheidsrapportering in werking getreden ([Directive 2022/2464](#)). De CSRD is een nalevingskader dat ervoor zorgt dat bedrijven rapporteren over hun doelstellingen op het gebied van duurzaamheid en over de impact van hun inspanningen. Het maakt deel uit van het milieu-, sociale en governancebeleid (ESG) dat pleit voor transparantie en verantwoording voor duurzame praktijken. De CSRD is een belangrijke ontwikkeling in de niet-financiële rapportage in Europa waardoor meer bedrijven aan de normen moeten voldoen en ze over meer thema's moeten rapporteren.

3.1 DOEL

De CSRD is gericht op het verbeteren van de transparantie, kwaliteit en vergelijkbaarheid van duurzaamheidsinformatie die door bedrijven wordt gepubliceerd. Investeerders, stakeholders en het grote publiek kunnen zo hun prestaties op het gebied van milieu, maatschappij en governance (ESG) beter beoordelen doordat ze verplicht worden om erover te rapporteren op een meer uniforme manier.

3.2 BASISPRINCIPES

Deze richtlijn zal ervoor zorgen dat bedrijven nadenken over hoe zij actief werken aan het beperken van klimaatrisico's en het bevorderen van duurzame bedrijfspraktijken, zowel op milieu- als op sociaal niveau als governance (=ESG).

Door de CSRD moet er informatie verstrekt worden over een breed gamma aan onderwerpen. Dat omvat rapportage over zowel het verleden als de toekomst, en zowel kwalitatieve als kwantitatieve informatie. Het bedrijf bepaalt welke thema's het belangrijkste zijn voor het bedrijf, maar consulteert hiervoor ook zijn stakeholders. Het opstellen van deze duurzaamheidsrapporten vereist diepgaande analyses.

De CSRD heeft de Dubbele Materialiteitsanalyse (DMA) geïntroduceerd. De DMA is een verplichte vereiste voor bedrijven waarin ze de duurzaamheidsdoelstellingen moeten identificeren die het belangrijkst zijn voor de organisatie en de stakeholders van dat bedrijf. Als informatie vanuit een bepaalde invalshoek relevant wordt geacht, is ze materieel. In de duurzaamheidsrapportering dient een dubbele invalshoek gecombineerd te worden: de impact op én de impact van de onderneming. Ondernemingen die onder het toepassingsgebied van CSRD vallen, moeten dus rapporteren vanuit twee perspectieven:

- Impactmaterialiteit: de positieve en negatieve impact van de onderneming op mens en milieu (inside-out visie).
- Financiële materialiteit: hoe externe factoren (bv. klimaatverandering) de financiële prestaties van het bedrijf positief of negatief beïnvloeden (outside-in visie)

Voorbeelden van deze vormen van impact zijn:

- Als de onderneming zich bevindt in een overstromingsgevoelig gebied, moet zij de (potentiële) impact op de waarde van de onderneming bij een overstroming rapporteren.

- Als de onderneming aanzienlijke hoeveelheden broeikasgassen uitstoot, moet zij de (potentiële) negatieve impact op het milieu beschrijven.
- Als de onderneming een circulair product op de markt brengt, moet zij de (potentiële) positieve impact op de waarde van de onderneming toelichten.

De CSRD verplicht Europese ondernemingen om vanuit dit dubbel perspectief alle relevante ESG-thema's transparant en gedetailleerd in kaart te brengen, op een uniforme wijze. Uniforme rapportagestandaarden (de zogeheten ESRS of European Sustainability Reporting Standards; zie 3.2.2) en een uniform digitaal rapportageformat ondersteunen dit (SERV, 2024).

CSRD vraagt bovendien aan ondernemingen om de impact van hun volledige waardeketen in kaart te brengen, zowel de 'scope 1,2 en 3'-emissies (zie kader hieronder). Dat wil zeggen dat ondernemingen niet alleen moeten rapporteren over de eigen duurzaamheidsprestaties, maar ook over die van hun klanten en leveranciers. Als bijvoorbeeld een partner in de toeleveringsketen grondstoffen of onderdelen koopt in een land waar kinderarbeid aanwezig is, moet de onderneming aantonen dat zij alle noodzakelijke maatregelen heeft genomen om kinderarbeid te voorkomen en te bestrijden, zoals het monitoren en controleren van leveranciers en het vervangen van leveranciers die niet aan de normen voldoen.

Binnen de Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD) wordt er gesproken over ‘scope 1, 2 en 3’-emissies. Deze scopes zijn categorieën van broeikasgasemissies die een onderneming moet rapporteren:

Scope 1-emissies: Dit zijn directe emissies die voortkomen uit bronnen die eigendom zijn van of gecontroleerd worden door de onderneming. Voorbeelden hiervan zijn emissies van bedrijfsvoertuigen en emissies van productieprocessen binnen de onderneming.

Scope 2-emissies: Dit zijn indirecte emissies die voortkomen uit de opwekking van ingekochte elektriciteit, stoom, warmte en koeling die door de onderneming wordt verbruikt. Deze emissies vinden plaats bij de producent van de energie, maar worden toegerekend aan de onderneming die de energie gebruikt.

Scope 3-emissies: Dit zijn alle andere indirecte emissies die plaatsvinden in de waardeketen van de onderneming, zowel stroomopwaarts als stroomafwaarts. Dit omvat bijvoorbeeld emissies van ingekochte goederen en diensten, afvalverwerking, woon-werkverkeer van werknemers, en het gebruik van verkochte producten.

Om een hoge kwaliteit van duurzaamheidsverslaggeving te garanderen en om het risico op ‘greenwashing’ te verminderen, bepaalt de CSRD dat het duurzaamheidsverslag beoordeeld moet worden door een externe ‘assurance provider’. Deze onafhankelijke deskundige moet een audit uitvoeren van de informatie die in het duurzaamheidsverslag staat, en een mate van zekerheid garanderen (SERV, 2024). Deze audit moet een beperkte mate van zekerheid (limited assurance) opleveren, waarbij het resultaat van de steekproefcontrole

Het duurzaamheidsverslag moet afzonderlijk gepubliceerd worden, naast de jaarrekening van de onderneming. Alle informatie wordt gelabeld volgens de EU-taxonomie, de XBRL (eXtensible Business Reporting Language). Dat maakt het eenvoudig om duurzaamheidsprestaties tussen ondernemingen te vergelijken, zelf over verschillende sectoren heen. Het duurzaamheidsverslag zal ook aan bod moeten komen op de jaarvergadering.

3.2.1 Stappenplan duurzaamheidsrapportage

Op [deze VLAIO-webpagina](#) staat een stappenplan voor bedrijven die moeten rapporteren volgens CSRD. Voor elk van de 11 stappen wordt op de website een korte verduidelijking gegeven. Dit zijn de stappen:

- ### 3.2.2 European Sustainability Reporting Standards (ESRS)

////////////////////////////////////

De ESRS bevatten 12 thema's en zijn onderverdeeld in drie hoofdcategorieën: milieu (E), sociaal (S) en governance (G), waaronder bijvoorbeeld klimaatverandering en mensenrechten. Bedrijven moeten voor de DMA hun impact op het milieu en de samenleving documenteren, en hoe duurzaamheidsrisico's en -kansen hun financiële prestaties beïnvloeden. Voor de volledige oplijsting van thematische standaarden, zie: [website van EFRAG](#).

Deze veelheid aan thema's is op haar beurt nog eens gelinkt aan een veelvoud van desgevallend materieel in kaart te brengen data, met meer dan duizend potentiële meetpunten (SERV, 2024). Grote ondernemingen nemen doorgaans een consultant in de arm om zich te laten begeleiden in het CSRD-proces én/of stellen personeel aan om het traject te voltooien en erop toe te zien.

3.2.2.1 Standaarden voor beursgenoteerde kmo's

Voor beursgenoteerde kmo's is een vereenvoudigde rapporteringsstandaard ontwikkeld. Deze standaard is minder complex dan de ESRS voor grotere bedrijven. Beursgenoteerde kmo's kunnen ook de uitgebreidere ESRS set 1-standaarden gebruiken, maar hoeven dat niet te doen.

3.2.2.2 Richtlijn voor vrijwillig rapporteren

Voor ondernemingen die vrijwillig met CSRD willen starten, zoals niet-beursgenoteerde kmo's of micro-ondernemingen, is er een bijkomende richtlijn ontwikkeld: de standaard voor Voluntary SME's (VSME). Deze liet evenwel lang op zich wachten en is ook pas eind december 2024 gelanceerd.

De standaard is ontworpen om kmo's te helpen op een efficiënte en kosteneffectieve manier te rapporteren over hun duurzaamheidsinitiatieven, bijvoorbeeld op het gebied van energieverbruik, afvalbeheer, arbeidsomstandigheden en maatschappelijke betrokkenheid (www.voka.be).

Vrijwillig rapporteren kan leiden tot concurrentievoordeel (makkelijker samenwerken met grotere bedrijven en klanten die duurzaamheid belangrijk vinden), klant- en werknemersvertrouwen (dankzij de transparantie over de inspanningen, het versterken van de reputatie van de onderneming) en zorgt dat de onderneming beter is voorbereid op de toekomst (als de wetgeving in de toekomst zou worden uitgebreid) (www.voka.be). Ook om de nodige financiering te vinden worden kmo's geconfronteerd met een mogelijke rapporteringsvraag. Het versterkt het principe dat de beste financieringsvoorwaarden gelieerd zullen worden met duurzame activiteiten (SERV, 2024).

Het Vlaams netwerk van ondernemingen (Voka) raadt aan om – als een bedrijf wil starten met de VSME - klein en concreet te beginnen:

- Kies enkele eenvoudige indicatoren die relevant zijn voor het bedrijf (bv. energieverbruik, afvalreductie of personeelsdiversiteit)
- Werk met bestaande data en stel heldere, haalbare doelen
- Communiceer de inspanningen in een kort rapport of online (op de website of in een jaarverslag).

3.3 TOEPASSINGSGEBIED

De volgende categorieën van ondernemingen zullen (op termijn) moeten voldoen aan de CSRD-rapportagevereisten:

- De CSRD-verplichting geldt enkel voor de in de EU beursgenoteerde dochteronderneming of het EU-kantoor. Er moet dan niet geconsolideerd op groepsniveau buiten de EU gerapporteerd worden.

Niet-beursgenoteerde kmo's, micro-ondernemingen en non-profitorganisaties zijn op dit moment niet verplicht om aan de CSRD te voldoen, maar zij houden er wel het best alvast rekening mee in hun bedrijfsvoering. Rapporteringsplichtige bedrijven zijn namelijk ook verplicht om informatie te publiceren over hun waardeketen. In dat geval kan informatie worden opgevraagd bij kmo's die klant of leverancier zijn van de vennootschap in kwestie. De Belgische wetgeving (december 2024) heeft een beschermingsmechanisme ingebouwd dat bepaalt dat het opvragen van informatie bij kmo's beperkt blijft tot de gegevens opgesomd in de specifieke Europese normen voor de vrijwillige duurzaamheidsrapporten van de kmo's (VSME). Bovendien mogen kmo's niet gevraagd worden om assurance van hun duurzaamheidsinformatie voor te kunnen leggen.

Momenteel zijn grote organisaties van openbaar belang en beursgenoteerde ondernemingen in de EU verplicht om niet-financiële informatie op te nemen in hun jaarverslag. De zogeheten omnibuswetgeving (zie hieronder) wil de duurzaamheidsrapportering vereenvoudigen en sommige verplichtingen voor bedrijven en kmo's uitstellen en versoepelen. De oorspronkelijke begindatum van de rapportageverplichting voor grote bedrijven (2026) is intussen met twee jaar uitgesteld. De Europese Commissie stelde ook voor om de drempel van 250 werknemers te verhogen naar 1.000, maar die inhoudelijke aanpassing doorloopt nog het wetgevingsproces.

- Vanaf 2025 moeten alle grote beursgenoteerde Europese ondernemingen die reeds onder de NFRD vielen verplicht rapporteren over hun duurzaamheidsprestaties van het boekjaar 2024, namelijk:
 - Onderneming van openbaar belang (beursgenoteerd, banken, verzekeraars)
 - Meer dan 500 werknemers
 - Een omzet van meer dan 40 miljoen euro of een balanstotaal van meer dan 20 miljoen euro
- Vanaf januari 2028 (boekjaar 2027) geldt de rapportageverplichting ook voor grote Europese ondernemingen die voorheen niet onder de NFRD vielen, maar wel voldoen aan minstens twee van de volgende criteria:
 - Meer dan 250 werknemers (wordt mogelijk verhoogd naar 1.000 werknemers)
 - Een omzet van meer dan 50 miljoen euro
 - Een balanstotaal van meer dan 25 miljoen euro
- Vanaf januari 2029 (boekjaar 2028) moeten ook beursgenoteerde Europese kmo's rapporteren
- Vanaf januari 2029 (boekjaar 2028) moeten niet-Europese ondernemingen met minstens één filiaal of dochteronderneming in Europa, met meer dan 150 miljoen euro omzet, rapporteren over boekjaar 2028.

3.5 WIJZIGINGEN BELGISCHE WETGEVING T.O.V. DE EUROPESE RICHTLIJN

Een groot obstakel waar ondernemingen mee te maken hebben is het feit dat het wettelijk framework van de CSRD nog niet volledig duidelijk is, terwijl de verplichting wel al geldt voor de eerste groep van ondernemingen die in 2025 moeten rapporteren over boekjaar 2024. Op Europees niveau is het lang wachten op de verdere definitieve invulling van de ESRS-standaarden voor kmo's (de VSME werd eind december 2024 gefinaliseerd) en sectoren (te verwachten vanaf eind 2025). Op nationaal niveau liet de omzetting van de CSRD-richtlijn in nationale wetgeving lang op zich wachten. Dat gebeurde pas eind 2024 (december 2024). Enkele belangrijke aandachtspunten voor de Belgische omzetting zijn (www.voka.be):

- De 'safe harbour clause': deze biedt bedrijven bescherming; gevoelige informatie mag achterwege blijven als dit de concurrentiekracht kan schaden. Dit geldt enkel als 1) het rapporteren van een specifieke ontwikkeling de commerciële positie van een bedrijf ernstig zou kunnen schaden en 2) als het weglaten ervan het getrouwe en evenwichtige beeld van de vennootschap en haar activiteiten niet negatief beïnvloedt.
- De duurzaamheidsrapportering moet worden geverifieerd door een onafhankelijke partij. De eerste drie jaar is deze verplichte ESG-audit voorbehouden voor erkende bedrijfsrevisoren. Er wordt een kader uitgewerkt waarbij andere aanbieders van assurance-diensten deze mogelijkheid krijgen. Bedrijven zullen dan uit een groter aantal partijen kunnen kiezen voor hun ESG-audit.
- Kmo's worden expliciet beschermd om de administratieve last voor kmo's te beperken:
 - Aan de vennootschappen en entiteiten die niet onderworpen zijn aan de verplichting van het openbaar maken van duurzaamheidsinformatie maar wel deel uitmaken van de waardeketen, mag er niet meer informatie worden gevraagd dan wat vereist is in het licht van de Europese standaarden van duurzaamheidsrapportage voor kleine en middelgrote ondernemingen en wat redelijkerwijs verlangd kan worden van vennootschappen en entiteiten die leveranciers of klanten zijn in de waardeketen. Voka (www.voka.be) schrijft dat dit in de praktijk betekent dat de opgevraagde informatie zich moet beperken tot wat voorzien is in de Voluntary Sustainability Reporting Standards for SMEs (VSME). De VSME is ook pas eind december 2024 gelanceerd.

- Geen verplichte assurance: Grote CSRD-plichtige bedrijven mogen kmo's in hun waardeketen niet vragen om hun data te laten auditen (assurance-onderzoek). Het staat kmo's wel vrij om vrijwillig een audit uit te laten voeren, net zoals ze vrijwillig een rapport kunnen uitbrengen in lijn met de VSME-standaard.
- Verder geldt er een vrijstelling van drie jaar voor grote bedrijven indien bepaalde duurzaamheidsinformatie uit de waardeketen nog niet beschikbaar is, waardoor zij tijdelijk niet verplicht zijn om over ontbrekende gegevens te rapporteren.

Hierbij kan worden opgemerkt dat het initiatief voor de invulling van de regelgeving dus ligt op het Europese bestuursniveau, terwijl voor de omzetting in nationale regelgeving het federale bestuursniveau aan zet is, en het Vlaamse niveau hiervan afhankelijk is om te bekijken op welke vlakken desgevallend de meest geschikte complementaire ondersteuning geboden kan worden. De mededingingsautoriteit voorziet ook in een klachtenmechanisme indien de beschermingsclausules van de kmo's niet gerespecteerd worden door afnemers die onderhevig zijn aan de CSRD.

4 OMNIBUSVERORDENING

Op 26 februari 2025 introduceerde de Europese Commissie de omnibuswetgeving om de complexe en overlappende regelgeving rond duurzaamheidsrapportage en due diligence binnen de EU te stroomlijnen. De versnippering van wetgeving, met afzonderlijke rapportageverplichtingen onder de CSRD, de zorgvuldigheidseisen van de CSDDD en de classificatieregels van de EU-taxonomie, leidde tot een administratieve last voor bedrijven en inconsistente implementatie in de lidstaten. Deze omnibuswetgeving brengt de drie kaders samen in een geïntegreerd systeem, waardoor bedrijven een uniformere en beter gecoördineerde benadering van duurzaamheid kunnen hanteren.

Belangrijkste voorgestelde wijzigingen:

- CSRD alleen voor grootste bedrijven: ongeveer 80% van de bedrijven valt niet langer onder de rapportageverplichtingen van de Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD). De minimumvereiste van 250 werknemers wordt verhoogd naar 1.000 werknemers.
- Uitstel rapportageverplichtingen: bedrijven die onder de CSRD vallen en vanaf 2026 of 2027 moesten rapporteren, krijgen uitstel tot 2028.
- Vereenvoudigen van de rapportagestandaarden (ESRS) om het aantal gegevenspunten te verminderen
- Due diligence (CSDDD): De geharmoniseerde EU-voorwaarden voor civiele aansprakelijkheid valt weg. Dat betekent dat de bepalingen over civiele aansprakelijkheid, die bedrijven verantwoordelijk hielden voor het niet naleven van hun zorgplicht, zijn verwijderd. Het is nu aan de nationale wetgeving van de lidstaten om te bepalen hoe de civiele aansprakelijkheid wordt geregeld.
- Due diligence (CSDDD): De verplichting om een klimaattransitieplan "in werking te stellen" is verwijderd. Dat betekent dat, hoewel bedrijven nog steeds worden aangemoedigd om klimaatplannen te ontwikkelen, de juridische verplichting om deze daadwerkelijk te implementeren is versoepeld.

Volgens de Europese Commissie zorgt dit pakket voor een besparing van ruim zes miljard euro aan administratieve lasten en mobiliseert het extra investeringscapaciteit. De voorstellen worden nu voorgelegd aan het Europees Parlement en de Raad en krijgen prioriteit bij de behandeling.

Hoewel de omnibuswet tot doel heeft om kmo's te beschermen tegen overmatige administratieve lasten en regeldruk in zowel de CSRD als de CSDDD, zijn er twijfels over de effectiviteit en mogelijke gevolgen van de voorgestelde wijzigingen:

- **Verzwakking van handhaving:** Zonder een geharmoniseerd EU-kader kunnen lidstaten verschillende interpretaties aannemen, wat leidt tot ongelijke bescherming en rechtszekerheid. Dat zorgt er met name voor dat het gelijke speelveld voor de landbouwer in de EU gecompromitteerd wordt.
- **Risico op greenwashing:** Bedrijven kunnen klimaatplannen opstellen zonder daadwerkelijke implementatie, waardoor de richtlijn minder impact heeft.
- **Ongelijke inspanningen:** Sommige bedrijven zullen uit eigen initiatief ambitieuze plannen uitvoeren, terwijl andere minimale of geen actie ondernemen.

- Uiteindelijk mogelijk schadelijk voor kmo's: Grote bedrijven kunnen alsnog kiezen om samen te werken met leveranciers die wél vrijwillig uitgebreide rapportage bieden, waardoor kmo's die geen gegevens leveren, minder aantrekkelijk worden als partner.

De Europese Raad keurde op 14 april 2025 de stop-the-clock directive goed. De omzetting van de richtlijn werd op 16 september 2025 goedgekeurd door het federaal Parlement. Voor de CSRD betekent dit dat de grote ondernemingen die nog niet rapporteerden, pas in 2028 moeten beginnen met rapporteren over boekjaar 2027 in plaats van in 2026. De beursgenoteerde kmo's krijgen uitstel tot 2029 voor rapportage over boekjaar 2028. De CSDDD krijgt een jaar extra voor omzetting in nationale wetgeving, tot 26 juli 2027. De toepassing voor de grootste bedrijven wordt uitgesteld tot 26 juli 2028.

De Europese Raad stelde in juni 2025 verdere versoepelingen voor en verhoogde de financiële drempel voor CSRD naar 450 miljoen euro omzet, waardoor nog minder bedrijven rapportageplichtig blijven. Beursgenoteerde kmo's zouden volledig uit de CSRD-scope verdwijnen. Voor de CSDDD stelt de Raad een drempel van 5.000 werknemers en 1,5 miljard euro omzet voor. Het Europees Parlement keurde de versoepelingen in oktober 2025 goed.

Parallel aan het wetgevingsproces werkte de European Financial Reporting Advisory Group (EFRAG) aan vereenvoudigde rapportagestandaarden. De EFRAG publiceerde intussen twee rapporten met daarin meer dan 320 digitale tools en platforms die zijn ontworpen om kmo's te helpen zich aan te passen aan de Europese Voluntary Sustainability Reporting Standards (VSME).

5 VOORNAAMSTE KENMERKEN CSDDD EN CSRD

Terwijl de CSRD zich concentreert op het verbeteren van de transparantie en de kwaliteit van duurzaamheidsrapportage, focust de CSDDD op het waarborgen van verantwoordelijk en ethisch gedrag in bedrijfsoperaties en toeleveringsketens. Onderstaande tabel geeft een schematisch overzicht van de belangrijkste verschillen tussen beide richtlijnen.

	CSDDD	CSRD
Focus	Richt zich op due diligence-processen ofwel verantwoord ondernemerschap. Het vereist dat ondernemingen due diligence uitvoeren met betrekking tot mensenrechten en milieuaspecten in hun toeleveringsketens en bedrijfsactiviteiten.	Richt zich op de rapportagevereisten. Het vereist dat ondernemingen gedetailleerde informatie verstrekken over de manier waarop duurzaamheidskwesties hun activiteiten beïnvloeden en hoe zij deze kwesties aanpakken
Doel	Schadelijke sociale en milieupraktijken in toeleveringsketens beperken	Verbeteren van de transparantie van de duurzaamheidsrapportage van bedrijven
Specifieke vereisten	Legt specifieke eisen op voor de procedures en processen die ondernemingen moeten volgen om hun due diligence-verplichtingen na te komen in hun toeleveringsketens en bedrijfsactiviteiten	Legt specifieke eisen op voor de inhoud en structuur van duurzaamheidsrapportages
Reikwijdte en diepgang	Heeft een meer gerichte benadering, met nadruk op het voorkomen en aanpakken van risico's in verband met mensenrechten en milieu in de toeleveringsketen	Heeft een bredere focus op rapportage en transparantie over diverse duurzaamheidsaspecten
Kader en richtlijnen	Sluit direct aan bij reeds vastgestelde EU-richtlijnen en taxonomie, zoals de TCFD-aanbevelingen en andere EU-nalevingsrichtlijnen	Valt onder de standaarden bepaald door de European sustainability reporting standards (ESRS)
Doelgroep	De kleinste bedrijven die onder deze richtlijnen vallen hebben 450 miljoen euro omzet en meer dan 1.000 werknemers	De kleinste bedrijven die onder deze richtlijnen vallen, hebben 0,7 miljoen euro omzet en meer dan 10 werknemers (enkel voor beursgenoteerde bedrijven)
Implementatie en handhaving	Richt zich meer op interne processen en de manier waarop bedrijven risico's beoordelen en beheren.	Nadruk ligt op de kwaliteit van informatie die aan aandeelhouders en het publiek wordt verstrekt

Bron: Fvp House (2023) & Prewave (2024)

6 IMPACT OP DE LANDBOUWSECTOR

Hoewel landbouwers, maar ook niet-beursgenoteerde kmo's, niet rechtstreeks onder het toepassingsgebied van de CSRD of CSDDD vallen, worden ze er wel door beïnvloed. De voornaamste impact die ze kunnen verwachten, is het verzoek om informatie van hun klanten en leveranciers, die op hun beurt moeten rapporteren en waarbij de landbouwer of kmo een integraal onderdeel van hun waardeketen vormt. Dat ze die vragen gaan krijgen is zeker gelet op het grote aantal bedrijven die vallen onder het toepassingsgebied van beide richtlijnen. Ter illustratie worden voor enkele Belgische spelers in de voedselketen hun waarden op de criteria weergegeven:

- Milcobel: 1.800 medewerkers en 1,36 miljard euro omzet in 2022.
- Arvesta: 2.300 medewerkers en 1,9 miljard euro omzet.
- Colruyt Group: 33.000 medewerkers en 10,8 miljard euro omzet.
- BelOrta: 400 medewerkers en 507 miljoen euro omzet.

Als gevolg van de Europese CSRD & CSDDD zal de druk vanuit toeleveranciers en afnemers op landbouwer toenemen om inspanningen te leveren om bv. hun ecologische voetafdruk te verminderen. Maar zelfs voor de CSRD was het al zo dat de supermarktketens extra normen oplegden via lastenboeken aan landbouwers inzake milieuvriendelijke praktijken en/of dierenwelzijn.

Boris Verbrugge, duurzaamheidsexpert verbonden aan de KU Leuven en Möbius, stelt dat de disproportionele werklast die kmo's en landbouwers ervaren niet zozeer te wijten is aan de regelgeving zelf, maar aan de manier waarop ze geïmplementeerd wordt. Of het nu gaat om het analyseren van de dubbele materialiteit, het bevragen van de waardeketen of de eigenlijk rapportering, bedrijven gaan vaak verder dan strikt noodzakelijk vereist staat in de wetgeving. Hoewel hier wettelijk gezien niets verkeerd mee is, kan dat leiden tot grote druk voor de actoren verderop in de keten. Zij zijn vaak niet op de hoogte tot welk punt hun wettelijke verantwoordelijkheid voor duurzaamheidsrapportering valt en zijn dus onderhevig aan een overimplementatie van de duurzaamheidsrichtlijnen. Tegelijk merkt Verbrugge op dat ook het belang van vrijwillige duurzaamheidsinitiatieven (bv. SBTi, Ecovadis) niet onderschat mag worden. Het is dus niet zo dat een versoepeling van rapporteringswetgeving een magische oplossing zou zijn voor deze trickle-down impact van wetgeving.

We kunnen stellen dat de kans dat de bovenvermelde overimplementatie verder toeneemt, reëel is omdat onder de CSDDD een klachtenmechanisme moet opgezet worden waarbij belanghebbenden klachten over schendingen van bv. milieunormen kunnen aankaarten. Het valt te verwachten dat bepaalde groepen dit mechanisme zullen aangrijpen om hun bezorgdheden rond bv. het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen en kunstmest of rond de uitstoot van broeikasgassen door de veestapel of rond dierenwelzijn kracht bij te zetten. De rechtspraak ontwikkelt zich namelijk in de richting waarbij er regelmatig vonnissen worden geveld waarbij bedrijven en overheden worden veroordeeld omdat ze onvoldoende inspanningen leveren voor het klimaat, dierenwelzijn en dergelijke meer. Zeker van bedrijven in de voedselketen is te verwachten dat ze niet geconfronteerd willen worden met claims of rechtszaken over duurzaamheid. Bedrijven die in gebreke blijven bij de verder verduurzaming, creëren een voedingsbodem voor toekomstige procedures. Landbouwers gaan dus zeker bijkomende vragen krijgen om te verduurzamen vanuit hun klanten en toeleveranciers. Ze gaan die bovendien ook beter moeten kunnen kwantificeren.

Hoewel te verwachten is dat meeste vragen voor de landbouw zullen gaan over milieuaspecten, zijn ook vragen rond sociale aspecten te verwachten, zeker in die sectoren waar er veel gewerkt wordt met externe arbeidskrachten of seizoensarbeid. Enkele voorbeelden van mogelijke vragen die landbouwers en niet-beursgenoteerde kmo's kunnen verwachten:

- Geef een gedetailleerde berekening van de CO₂-uitstoot, inclusief scope 1, 2 en 3-emissies
- Welke maatregelen worden genomen om de inzet van of verliezen naar de omgeving van gewasbeschermingsmiddelen te verminderen?
- Bewijs dat je voldoet aan de huisvestingsvereisten voor seizoenarbeiders
- Aantal arbeidsongevallen

Het beantwoorden van deze vragen kan een complex proces zijn dat ook aanzienlijke tijdsinspanningen vergt. Bovendien zal er voor sommige vragen ook een registratie- en documentatiesysteem voorhanden moeten zijn. De vragen kunnen ook vanuit diverse andere hoeken komen, zoals klanten, investeerders en financiële instellingen. Gezien de povere machtspositie van landbouwers in de keten is het waarschijnlijk dat ze via contractuele afspraken de vereiste gegevens zullen moeten bezorgen aan hun klanten of leveranciers. Ook al zijn landbouwers niet verplicht om deze informatie te geven, kunnen landbouwers die hierin niet willen meegaan mogelijk hun afzetkanaal verliezen omdat de richtlijnen aanmoedigen (zij het niet blind) om te kiezen voor bedrijven die wel duurzaam werken als de originele leveranciers hun werkwijze niet willen aanpassen. Ook het Verbond van Belgische Tuinbouwcoöperaties (VBT) is bang dat CSRD zal leiden tot een markttoegangssysteem (“wie de individuele data niet kan leveren, mag aan mij niet leveren”). Ook het voorkomen van leveranciersselectie (benchmarking; enkel producten aankopen van de best scorende producenten) wordt verder door meerdere partijen als risico genoemd. Dit zal dus resulteren in een grotere druk op landbouwers om duurzaamheidsinitiatieven te omarmen en ook verantwoording af te leggen over hun praktijken en deze te documenteren.

Fevia, de federatie van de voedingsindustrie, verwacht dat individuele duurzaamheidsdata uiteindelijk noodzakelijk zullen zijn, wat een aanzienlijke impact op de landbouwsector zal hebben. Andere partijen gaan ervan uit dat in de eerste jaren van rapportering een geaggregeerd cijfer volstaat. Dat brengt echter ook opnieuw het risico op benchmarking met zich mee. Hoewel benchmarking individuele bedrijven kan helpen bij hun duurzaamheidsinspanningen, kan het ook ongewenste gevolgen hebben als het leidt tot uitsluiting van leveranciers met minder gunstige scores.

Fevia waarschuwt dat bepaalde scenario's kunnen resulteren in nadelige gevolgen voor de Vlaamse landbouw, waarbij bedrijven mogelijk worden weggeconcentreerd. Het aantonen van de werkelijke impact wordt daarom essentieel om deze risico's te beheersen.

De coöperatieve bank Crelan wijst op een ander probleem: om individuele duurzaamheidsdata te kunnen aanleveren, zijn data-inzicht, kennis, capaciteit en toegang tot relevante informatie noodzakelijk. Dat vormt een grote uitdaging voor landbouwbedrijven en zal bovendien de administratieve last verder verhogen.

In welke mate die druk ook voor landbouwers zal betekenen dat ze meer hierover zullen moeten rapporteren, hangt af van op welke wijze er gerapporteerd moet worden en in welke mate gedragscodes, certificeringen, zelfbeoordelingen wel of niet zullen aanvaard worden binnen het auditproces dat aan de CSRD is gekoppeld. Hoe minder bedrijfsspecifiek de data of antwoorden moeten zijn, hoe minder werk dit van de landbouwer

vraagt. In de richtlijn rond hernieuwbare energie (RED II) is het mogelijk dat lidstaten gevalideerde provinciale coëfficiënten aanleveren die gehanteerd kunnen worden voor de landbouwgewassen die landbouwers aanleveren aan de industrie.

Maar de inspanningen en rapportering is ook niet onmogelijk en er lopen momenteel al heel wat initiatieven in binnen- en buitenland waar de inspanningen tot verduurzaming van landbouwers worden gevalideerd. Een aantal van die initiatieven zijn zich aan het voorbereiden op de nieuwe richtlijnen en ontwikkelen (bijkomende) informatie over de milieuprestaties van bepaalde landbouwsectoren. Het is nog de vraag of deze voldoende zijn om te voldoen aan de vragen vanuit CSRD. Voor enkele voorbeelden, zie de bijlagen.

Er zijn dus verschillende invullingen mogelijk van hoe bedrijven de CSDDD en CSRD gaan invullen, waarbij er bij sommige ook een duidelijk vergoeding tegenover staat. Het risico bestaat dat er een proliferatie van (private) duurzaamheidslastenboeken- en standaarden zal ontstaan die in belangrijke mate overlappen en de kosten de hoogte in jagen. De wildgroei aan duurzaamheidslabels, vragenlijsten (algemeen of specifiek bv. rond carbon footprint) of certificaties (bv. Ecovadis, Sedex/SMETA) is voor bedrijven en voor landbouwer moeilijk bij te houden.

De CSRD zelf bevat geen expliciete bepaling die voorschrijft dat leveranciers een eerlijke vergoeding moeten krijgen voor het verschaffen van duurzaamheidsinformatie en duurzaamheidsinitiatieven. In de praktijk leidt dat ertoe dat leveranciers, vooral kleinere bedrijven, een administratieve last kunnen ervaren zonder daar direct financieel voor gecompenseerd te worden. Wel wordt binnen de ESRS aandacht besteed aan billijke handelspraktijken en eerlijke zakelijke relaties. Dit kan indirect invloed hebben op hoe bedrijven omgaan met hun leveranciers bij het verzamelen van duurzaamheidsinformatie.

Sommige grote ondernemingen kiezen er vrijwillig voor om hun leveranciers te ondersteunen, bijvoorbeeld door:

- Het aanbieden van digitale tools of gestandaardiseerde formats om rapportage eenvoudiger te maken.
- Samenwerkingen aan te gaan om data efficiënt te verzamelen zonder onnodige kosten voor de leverancier.
- Transparantie en dialoog te bevorderen over hoe deze rapportage de hele keten ten goede komt.

Tot slot brengt deze administratieve last ook aanzienlijke financiële kosten met zich mee. Omdat er geen onderscheid wordt gemaakt tussen kmo's en landbouwbedrijven, wordt verondersteld dat landbouwers dezelfde gegevens kunnen aanleveren als een kmo met meer dan tien werknemers.

Uit een eerste kosten-batenanalyse van de EFRAG blijkt dat een gemiddelde kmo in het eerste jaar ongeveer 1.300 euro per grote vennootschap in de waardeketen aan invoeringskosten zou hebben, met jaarlijkse terugkerende kosten van circa 2.000 euro per vennootschap. Bijna de helft van deze kosten zou opgaan aan extern advies, zoals juridisch advies en de omzetting van beschikbare data naar de gevraagde duurzaamheidsindicatoren.

Deze cijfers benadrukken de noodzaak om landbouwbedrijven te ondersteunen in dit proces, vooral wanneer afnemers hogere duurzaamheidsstandaarden introduceren. Zonder passende begeleiding en middelen kan de financiële en administratieve druk voor landbouwers onhoudbaar worden.

7 INTERVIEWS: HOE PAKKEN DIVERSE KETENACTOREN CSRD AAN?

We spraken in het najaar van 2024 en het voorjaar van 2025 met verschillende actoren uit de keten en vroegen hoe zij aan de slag gaan met de Europese duurzaamheidsrichtlijnen:

- Belgian Feed Association (BFA, Liesbeth Verheyen)
- Comeos, federatie van Belgische handel en diensten (Imke Van den Broeck)
- Crelan, coöperatieve bank (Wim Vrancken)
- Departement Omgeving (Koen Miseur, Katrijn Coeckelberghs en Jan Cocquyt)
- Fevia, federatie van de Belgische voedingsindustrie (Ann Nachtergaele, Anneleen Malesevic en Candice Joseph)
- Instituut voor Landbouw-, Visserij en Voedingsonderzoek (ILVO, Veerle Van linden)
- Strategische Adviesraad Landbouw en Visserij (SALV, Pieter De Graef)
- Vegaplan, vzw die belast is met de certificering en het beheer van de lastenboeken voor de primaire plantaardige productie (Brigitta Wolf en Mathias De Backer)
- Verbond van Belgische Tuinbouwcoöperaties (VBT, Luc Vanoirbeek en Ann De Craene)
- KU Leuven (Boris Verbrugge)

Uit deze gesprekken blijkt dat de implementatie van de Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD) sterk uiteenloopt. Sommige bedrijven werken er pas enkele maanden mee, terwijl andere al een jaar of langer bezig zijn. Wat echter bij iedereen speelt, is een groot aantal vragen en de erkenning dat CSRD urgent en complex is.

Veel bedrijven worden geconfronteerd met de noodzaak om externe adviseurs in te schakelen vanwege de complexiteit van de rapportageverplichtingen. Voor adviesbureaus en financiële instellingen ontstaat hiermee een nieuw verdienmodel rond CSRD.

7.1 FINANCIËLE SECTOR

De banken lopen voorop in de implementatie van CSRD, omdat zij in het kader van de Taxonomieverordening het ESG-risico (Environmental, Social, Governance) van hun klanten moeten beoordelen en duurzame financiering moeten bevorderen.

- De Europese Centrale Bank (ECB) controleert de naleving en stelt KPI's (kritieke prestatie-indicatoren) op, zoals een afname van de CO₂-uitstoot van kredietportefeuilles.
- Banken worden beoordeeld op de naleving van deze KPI's; niet voldoen kan uiteindelijk leiden tot financiële sancties.
- Er is geen uniforme standaard of centraal platform voor het verzamelen en rapporteren van ESG-gegevens. Elke bank legt eigen accenten.
- Banken begeleiden bedrijven met een lage ESG-score om deze te verbeteren.

Crelan benadrukt dat banken de ESG-data erg belangrijk vinden, maar dat ze niet de eerste partijen zullen zijn die afhaken als bedrijven moeite hebben met het aanleveren van ESG-data. Afzetmarkten en afnemers moeten op zeer korte termijn antwoord hebben. Als dat niet het geval is, zullen ze er waarschijnlijk toe overgaan om leveranciers te vervangen.

7.2 VOEDINGSSECTOR

Ook de voedingssector komt op vlak van CSRD al snel bij de landbouw terecht. Voeding wordt getypeerd door een groot scope 3-aandeel, juist omdat de sector vertrekt van landbouwproducten. Bevragen van de landbouw zal dus onvermijdelijk zijn volgens voedingsbedrijven. Ook wat CSDDD betreft verwacht onze gesprekspartner van Fevia impact voor de landbouw: het betreft een analyse van de keten (klimaat, water, enz.). Dus ook hier is de landbouwsector weer betrokken bij de analyse.

Veel partijen geven aan dat Europese federaties en zeer grote bedrijven een eigen systeem hebben. Zij zullen CSRD wel op orde hebben (en eisen dat de gevraagde gegevens aangeleverd worden). Fevia geeft aan dat de CSRD-rapportage voor veel Vlaamse voedselbedrijven (en zeker de kleinere) echt een probleem is. Daarnaast stelt Fevia dat er ook concurrentie ontstaat op vlak van aanlevering. Als voedingsbedrijven weten dat, bijvoorbeeld, Franse primaire producten wel gekwantificeerd aangeleverd kunnen worden, gaan de voedingsbedrijven mogelijk daarvoor kiezen. Fevia stelt dat het voedingssysteem op losse schroeven staat. Het kunnen aanleveren van CSRD-data zorgt dan dus ook voor markttoegang. Duurzaamheidsrapportering wordt door grote bedrijven niet enkel uitgevoerd omdat dit nu ook wettelijk bepaald wordt, maar wordt steeds vaker gebruikt als een strategisch instrument om zich te onderscheiden van de concurrentie. Door transparant te rapporteren over hun milieu-, sociale en governanceprestaties (ESG), kunnen bedrijven hun reputatie versterken, investeerders en klanten aantrekken en zich positioneren als verantwoordelijke marktleiders.

Daarnaast gebruiken ondernemingen duurzaamheidsrapportering om risico's te beheersen, naleving van regelgeving te waarborgen en innovatie te stimuleren, bijvoorbeeld door efficiënter gebruik van grondstoffen of de ontwikkeling van duurzame producten. In sectoren waar duurzaamheid een groeiende rol speelt in de besluitvorming van consumenten en investeerders, kan een sterk ESG-profiel leiden tot concurrentievoordeel en langetermijnwaardecreatie.

7.3 BELEID

De FOD Economie is in België verantwoordelijk voor de omzetting in nationale wetgeving en heeft de vertaalslag gemaakt rond CSRD. Er zijn zo'n 2 600 à 2 800 bedrijven in België CSRD-plichtig, maar er zijn dus heel veel niet-CSRD-plichtige ondernemingen die wel zullen worden bevestigd. Als een kmo/landbouwer door een afnemer wordt bevestigd om duurzaamheidsinformatie aan te leveren en dit niet kan doorgeven is dit volgens de wetgeving zijn goed recht aangezien beschermingsclausules zijn ingebouwd. Aan kmo's mag in principe niet meer gevraagd worden dan wat in de VSME staat. Er bestaat een klachtenmechanisme bij de Mededingingsautoriteit waar er in het geval van misbruik van deze wetgeving door de afnemer bij het niet aanvaarden van de beschermingsclausule voor kmo's.

7.4 HARMONISATIE VAN DUURZAAMHEIDSVEREISTEN

De druk naar meer duurzaamheidsrapportering en transparantie zorgt ervoor dat de landbouwer te maken krijgt met een veelvoud aan verschillende initiatieven rond duurzaamheid. Hieronder bespreken we de voornaamste bekommernissen. In bijlage 10.1 worden ook verschillende initiatieven uitgebreider belicht.

7.4.1 Vragenlijsten

Aangezien er in naam van de CSRD een proliferatie van duurzaamheidscertificeringen en -standaarden ontstaat, geven meerdere partijen aan dat zij streven om te komen tot één geharmoniseerde vragenlijst voor hun achterban. Comeos geeft aan dat er momenteel verschillende vragenlijsten zijn die ook nog eens verder gaan dan de wettelijke vereisten. Elke retailer stuurt in dit geval andere vragenlijsten door (met mogelijk ook andere eenheden wat opgevraagde gegevens betreft). Een voorbeeld van een geharmoniseerde vragenlijst én het aanbieden ervan via één platform is het Febelfin-project (momenteel gelimiteerd tot de bankensector). Het voordeel van het Febelfin-project is dat de klant maar één keer de gegevens moet invoeren en de data daarna raadpleegbaar zijn door verschillende banken. Uit ons gesprek met Crelan blijkt echter dat Crelan verwacht dat niet alle stakeholders de standaard van het Febelfin-project zullen aanvaarden (aangezien men zich op vlak van duurzaamheid ook kan onderscheiden).

7.4.2 Certificeringen

Volgens de Strategische Adviesraad Landbouw en Visserij (SALV) zetten sommige partijen in op het voortwerken vanuit bestaande structuren (lees: vanuit keurmerken/labels). Sommige certificeringen werken al met een duurzaamheidsmonitor, bijvoorbeeld. Maar deze is nog niet CSRD-proof (en nog niet gekwantificeerd). Wat het platform betreft geeft Vegaplan aan dat ze al beschikken over een digitaal platform (dat paritair is opgebouwd: met afnemers en landbouworganisaties). Ze zien een aantal voordelen van Vegaplan in het kader van CSRD:

- Ze hebben al een uitgebreide databank (en digitale teeltfiches) en uitbreiding is mogelijk.
- De opbouw van het digitale platform gebeurt paritair: met afnemers en landbouworganisaties (als vertegenwoordiging van de landbouwers).
- Ze werken met een 'deelfunctie' waarbij de landbouwer zelf bepaalt met wie info wordt gedeeld. CSRD-informatie zou via dezelfde deelfunctie gedeeld kunnen worden.
- Op vlak van duurzaamheid hebben ze nog weinig gekwantificeerde data in hun databank. Hiervoor kijken ze nu naar verschillende tools: Klimrek, Decide en de in ontwikkeling zijnde duurzaamheidstool van GLOBALG.A.P.). Ze geven aan dat dit voor hen heel belangrijk is.
- Borging
- Moet voor alle landbouwers haalbaar, betaalbaar en controleerbaar zijn (geen extra audit van 2 dagen per bedrijf). Gegevens van de overheid kunnen hier relevant zijn.

7.4.3 Data

Bij veel partijen heerst nog onduidelijkheid: welke data zijn nodig, gaat het over individuele of geaggregeerde data, hoe moeten deze data worden aangeleverd (via welk platform?) En uiteraard is er ook de vraag: zullen de bedrijven die data moeten aanleveren in staat zijn om dit ook te doen?

Een aantal partijen verwachten (zeker in de eerste jaren) te kunnen volstaan met geaggregeerde data. Hieronder bespreken we vooral de data over de totale footprint. Een mooi voorbeeld, dat meermaals werd genoemd, is het Franse Agribalyse. Dat is een referentiedatabase van milieu-impactindicatoren voor landbouwproducten die in Frankrijk worden geproduceerd en voedselproducten die in Frankrijk worden geconsumeerd. Het resultaat wordt weergegeven als een gewogen gemiddelde. Bij het ILVO stelt Veerle Van linden dat het mooi zou zijn als we iets dergelijks konden maken op Vlaams niveau. Als tweede stap ziet ze dan in het voorzien voor juiste cijfers op individueel niveau. Ze geeft aan dat we hier vroeg of laat toch naartoe zullen moeten gaan. Als ideale oplossing wordt gezien:

- Op korte termijn: Dat de overheid zelf representatieve cijfers voor ‘typische’ bedrijven zou kunnen doorrekenen op basis van bestaande tools. Ze adviseert om samen met de sector te bespreken welke cijfers te kiezen. Het klaarzetten van de data om in te geven in de tools zal wel wat arbeid vragen, maar in principe zou alles wel beschikbaar moeten zijn, verwacht ze. Zo kom je tot algemene Vlaamse data en kan je een soort ‘standaard milieu-impact’ berekenen voor een aantal producten.
- Op middellange termijn: Ombouwen van de bestaande Klimrek-tool (= ondersteuningstool) naar een Klimrek-rapporteringstool die voor alle sectoren te gebruiken is (afhankelijk van wat er allemaal vanuit CSRD gevraagd kan/zal worden). Hiervoor zijn middelen en tijd nodig. Het voordeel is dat er al een basistool voorhanden is die omgebouwd kan worden voor melkvee, akkerbouw, vollegrondsteelt van groenten, fruitteelt en varkenshouderij.
- Op lange termijn: Ontwikkelen van een Vlaamse Agribalyse-databank die regelmatig geüpdatet kan worden.

Klimrek is gebouwd als ondersteuningstool en is dus (nog) geen rapporteringstool. Om dit te kunnen bereiken moeten een aantal stappen worden gezet. Denk hierbij aan het selectief gebruik van generieke data, meerjarige gemiddeldes en regelmatige updates. In 2025 startte een project met onder meer CRA-W (Centre Wallon de Recherches Agronomiques), AgriClimate, om DECiDE en Klimrek op elkaar af te stemmen. Dat kan een meerwaarde zijn voor de Belgische positie en aanleveren van de input voor CSRD van de Belgische voedingsbedrijven.

Ook in het geval dat individuele data nodig zou zijn, oppert de handelsfederatie Comeos het idee om met één platform te werken: de landbouwer stopt één keer z'n datapunten in een tool en moet zo maar één keer informatie doorgeven die door de relevante partijen kan worden opgevraagd. De inputter zou dan zelf kunnen aanduiden met wie hij/zij de data wenst te delen. Voor de gebruiker moet de output compatibel en makkelijk implementeerbaar zijn binnen zijn eigen systeem. Het IT-formaat van de gegevens moet dus generiek toepasbaar zijn, aangezien grote bedrijven hun eigen dataverwerkingssysteem hebben. Meerdere gesprekspartners zien de voordelen van één platform.

Echter, werken met één platform leidt ook tot potentiële problemen/vraagstukken. Er zijn namelijk veel partijen betrokken. Hoe wordt omgegaan met verificatie: eigen meting, sensoren, gestaafd, enz.? Hoe kan ervoor gezorgd worden dat ook grote, internationale spelers ermee gaan werken?

Comeos verwacht dat het lastig zal zijn om te komen tot één platform gezien de complexiteit en het feit dat het vaak internationale spelers betreft die niet in elke EU-lidstaat op een andere manier willen werken, maar

orden. Ondanks het aanvoelen van het VBT dat individuele footprints nodig zullen zijn, loopt er momenteel een pilootproject om de carbon footprint per product te berekenen. Of deze voldoende zal zijn voor de toomafwaartse waardeketen is nog niet bekend.

It is thus difficult to reach a tool that everyone can agree on. At this moment is and remains a voluntary story. A ideal scenario would then look like this:

- Eén tool voor alles en iedereen met een robuuste IT-architectuur.
- Datapunten die gealigneerd zijn aan de VSME. Het staat bedrijven vrij om data op te vragen bij kmo's, maar ze mogen deze niet verplichten om deze data ook aan te leveren. Sommige kmo's gaan nu al op eigen initiatief verder dan de VSME om stappen te zetten richting een duurzamere onderneming.

8 KERNINZICHTEN UIT GESPREKKEN

Het beperken van de administratieve last is een belangrijk aandachtspunt. In meerdere gesprekken wordt benadrukt dat landbouwers nu al een hoge administratieve druk ervaren. Hoewel er wordt gestreefd naar minder regeldruk, nemen de duurzaamheidsvereisten juist toe, wat een tegenstrijdigheid vormt. Dat staat haaks op de huidige inspanningen om het gemeenschappelijk landbouwbeleid (GLB) te vereenvoudigen. Voor landbouwers maakt het immers niet uit waar de vraag naar duurzaamheidsdata vandaan komt – uiteindelijk telt alleen de totale administratieve last die zij moeten dragen.

CSRD-plichtige bedrijven mogen niet meer aan de kmo's vragen dan wat de VSME voorschrijft. Deze eis maakt deel uit van het tweede omnibusvoorstel. België heeft dit ook in haar nationale vertaling ingeschreven.

Veel partijen noemen expliciet het belangrijk te vinden dat de verschillende overheden (federaal, Vlaams en Waals) samenwerken. Crelan geeft aan dat het komen tot één lijst en één platform een rol zou zijn voor de Europese overheid. Het resultaat zou immers aanvaard moeten zijn door alle afzetmarkten over de landgrenzen heen. Een belangrijke vraag in dit verhaal is hoe je vragenlijsten/rapportage op een bevattelijke en betaalbare manier bij de landbouwbedrijven kan laten komen.

Uit de verschillende gesprekken werd duidelijk dat er in een ideaal scenario één enkele tool is waar data verzameld kan worden voor CSRD-doeleinden. Hier rijst de vraag hoe de overheid data op een toegankelijke manier kan ontsluiten om landbouwers te ondersteunen bij het verzamelen van duurzaamheidsinformatie. Zoals eerder aangehaald, is er, ondanks de beschermingsclausules in de wetgeving, sprake van overimplementatie. Er wordt dus hoe dan ook aan de landbouwer gevraagd informatie rond bepaalde duurzaamheidsindicatoren door te geven. Ondanks het bestaan van een klachtenmechanisme, lijkt dit ook geen volledige oplossing te bieden voor het probleem. Dan blijft de vraag over welke ondersteuning de overheid hier kan bieden. Hierbij spelen vragen zoals het soort data (default-waarden of individuele waarden) om mee te werken en welk type tool het meest geschikt zou zijn.

Meerdere partijen noemen Agribalyse als referentie. Het ILVO benadrukt dat het beheer van een dergelijke databank een permanente taak van de overheid zou moeten zijn. Een dergelijke tool is ook belangrijk voor de concurrentiepositie van de Vlaamse landbouw en de mogelijke rol bij het externaliseren van ecosysteemdiensten die door landbouwers worden geleverd. Agribalyse bevat de impactwaarden van verscheidene grondstoffen/producten, i.e. de totale footprint, maar biedt geen antwoord op de andere thema's waarnaar gevraagd wordt binnen de CSRD.

De overheid beschikt over veel data van landbouwers en zou mogelijk een rol kunnen spelen in dit proces, wordt tijdens de gesprekken gesteld. Met eerdere ervaring in DjustConnect – waarbij data op een veilige en gecontroleerde manier worden gedeeld – is er expertise om als gegevensautoriteit op te treden. Een cruciale uitdaging is echter het vertrouwen van landbouwers. Een dergelijke tool moet garanderen dat landbouwers volledige controle behouden over hun gegevens, inclusief beslissingen over wie toegang krijgt en met welke partijen deze data wordt gedeeld. Alleen op die manier kan een breed draagvlak worden gecreëerd en de effectieve implementatie van duurzaamheidsrapportage worden bevorderd.

De SALV stelt in haar advies (20/12/2024) dat de doorwerking van regelgeving rond duurzaamheidsrapportering en zorgvuldigheidsplicht op landbouw- en visserijbedrijven een actieve omkadering door de overheid vergt. De SALV vraagt hier ook bij betrokken te worden.

Ook federaties kunnen een cruciale rol spelen in het ondersteunen van landbouwers bij de implementatie van CSRD. Ze kunnen het voortouw nemen bij het opstellen van geharmoniseerde vragenlijsten, waardoor onnodige variatie tussen verschillende afnemers wordt beperkt en de administratieve last voor landbouwers wordt verlicht. Daarnaast kunnen zij hun achterban sensibiliseren over het onderscheid tussen wettelijke verplichtingen en bovenwettelijke eisen, zodat landbouwers en kmo's beter begrijpen wat van hen verwacht wordt en welke verzoeken eventueel onterecht zijn.

Een andere belangrijke taak van federaties is het behartigen van de collectieve belangen van landbouwers. Zij kunnen veel sterker optreden dan een individuele landbouwer door gestructureerde klachten in te dienen bij de Mededingingsautoriteit in gevallen van misbruik of overmatige eisen door afnemers. Voor een individuele landbouwer is dit in de praktijk vaak onhaalbaar vanwege de complexiteit van juridische procedures en de tijdsinvestering die ermee gepaard gaat. Bovendien vrezen landbouwers mogelijk represailles van afnemers als zij zelf bezwaar maken.

Ook met betrekking tot bestaande certificeringen verdient het aanbeveling om sectorale initiatieven te ondersteunen, zoals de ontwikkeling en uitrol van uniforme PEF-regels (Product-Milieuvoetafdruk) voor de fruit- en groentesector of de ontwikkeling door BFA van een methodiek rond de klimaatimpact in de diervoedersector. Een integratie van een algemeen gedragen transparante en objectieve methodologie voor de berekening van milieu-impact in bestaande lastenboeken en labels zou een goede stap vooruit zijn richting harmonisatie. Vlaanderen heeft een traditie van sterke en breed gedragen certificatieprogramma's en labels. Als deze zich aanpassen aan de verplichtingen uit de CSDDD en CSRD is dit voor hun klanten een serieuze meerwaarde omdat zij nu duurzaam grondstoffen moeten aankopen en dit ook moeten kwantificeren. Het kunnen aanbieden van dergelijke informatie verhoogt de marktwaarde van die programma's en labels binnen de keten.

De CSRD en CSDDD zullen op termijn onvermijdelijk een steeds grotere impact hebben op de landbouwsector. De noodzaak om duurzaamheidsprestaties te documenteren en de daarbij horende administratieve lasten zullen toenemen. Dat kan zowel uitdagingen als kansen bieden. Terwijl sommige landbouwers moeite zullen hebben om aan de gestelde eisen te voldoen, kunnen anderen zich onderscheiden en marktvoordelen behalen door actief in te zetten op duurzaamheid en transparantie.

Het is van cruciaal belang dat landbouwers ondersteuning krijgen bij de implementatie van deze richtlijnen, zowel vanuit de sector, keten als beleid. Dat kan door middel van duidelijke verwachtingen, gezamenlijke rapportagesystemen, uniforme vragenlijsten en heldere richtlijnen die de administratieve last beperken. Enkel zo kan de sector de duurzaamheidstransitie succesvol doormaken zonder onevenredige lasten voor individuele landbouwers.

Bovenstaande aanbevelingen en suggesties komen uit een reeks gesprekken met en inzichten van de betrokken stakeholders in najaar 2024-voorjaar 2025. Ze houden nog geen rekening met de implementatiekosten en met versoepelingen die zijn doorgevoerd in de EU-wetgevingsprocedure.

9 BRONNEN

- [A closer look at the corporate due diligence duty under the CS3D \(CS3D Part 1\) — Consumer Competition Market Blog \(kuleuven.be\)](#)
- [Advies en begeleiding voor een duurzame transitie | VLAIO Corporate Sustainability Reporting Directive - CSRD | VLAIO](#)
- [Advies Duurzaamheidsrapportering en zorgvuldigheidsplicht op het landbouw- en visserijbedrijf | SALV](#)
- [“Arvesta wil vooral een langetermijntoekomst voor de boer garanderen” - Landbouwleven](#)
- [Corporate sustainability due diligence - European Commission \(europa.eu\)](#)
- [Corporate sustainability reporting - European Commission \(europa.eu\)](#)
- [CSDDD vs CSRD: Unravelling the Key Differences - Prewave](#)
- [CSRD-helpdesk: eerste hulp bij praktische vragen | MVO Vlaanderen](#)
- [De CSDDD: zorgplichten voor duurzaamheid - PwC](#)
- [De CSRD: Omzetting naar Belgische wetgeving en wat je moet weten | Voka](#)
- [Due Diligence op maat van uw bedrijf | Due Diligence Toolbox](#)
- [EFRAG brengt digitale tools in kaart om duurzaamheidsrapportage voor MKB te verbeteren - ESG Nieuws](#)
- [EU Omnibus Regulation: stand van zaken oktober 2025 | Mantis](#)
- [Fevia \(2022\) Richtlijn due diligence in de voedingsindustrie, <https://lirias.kuleuven.be/retrieve/694259>](#)
- [Fvp house \(2023\) Duurzame aanvoerketens. Hoe aan de slag met de CSDDD? FV23 2 Sectoriale leidraad.pdf \(belgapom.be\)](#)
- [Het CSRD-Kompas | MVO Vlaanderen](#)
- [Screening milieu en mensenrechten ingeperkt: Europa beperkt verplichtingen tot allergrootste bedrijven | VILT vzw](#)
- [SERV|Stichting Innovatie & Arbeid \(2024\) Verplichte duurzaamheidsrapportage met de CSRD](#)
- [Sustainability reporting and due diligence: simpler rules for fewer companies | News | European Parliament](#)
- [Vegaplan schakelt een niveau hoger en lanceert een duurzaamheidsmonitor Vegaplan - Actualiteiten](#)
- [Wat houden Duurzaamheidsrichtlijnen CSDDD en CSRD in voor uw bedrijf? - Schouten Advies](#)
- [Wat moet je weten over de Corporate Sustainability Reporting \(enterpriseeuropevlaanderen.be\)](#)

Gevoerde gesprekken:

3/10/2024 Fevia (Ann Nachtergaele, Anneleen Malesevic en Candice Joseph)

28/10/2024 ILVO (Veerle Van linden)

26/11/2024 SALV (Pieter De Graef)

28/11/2024 Comeos (Imke Van den Broeck)

2/12/2024 Crelan (Wim Vranken)

9/02/2024 Vegaplan (Brigitta Wolf en Mathias De Backer)

17/12/2024 Departement Omgeving (Koen Miseur, Katrijn Coeckelberghs en Jan Cocquyt)

18/12/2024 BFA (Liesbeth Verheven)

8/1/2025 VBT (Luc Vanoirbeek en Ann De Craene)

13/2/2025 KU Leuven (Boris Verbrugge)

[illegible]

10.1 BESTAANDE INITIATIEVEN ROND DUURZAAMHEID/KEURMERKEN BINNEN DE LANDBOUWSECTOR

- Het lastenboek GLOBALG.A.P. heeft de add-on over sociale praktijken GRASP. De Spring add-on is een andere uitbreiding van GLOBALG.A.P. die zich focust op verantwoord waterbeheer op bedrijfsniveau.
- Vegaplan heeft vanaf 2024 de Vegaplan duurzaamheidsmonitor opgenomen in de Vegaplan Standaard PPP. Deze heeft als doel om duurzaamheidsinitiatieven van de landbouwbedrijven in kaart te brengen en te kwantificeren. Concreet is er aandacht voor verschillende thema's: innovatieve technieken, beslissingsondersteunende instrumenten, afvalbeheer, sociale praktijken, energie & klimaat, milieu & biodiversiteit, waterbeheer, bodembeheer & erosie.

Het beantwoorden van deze duurzaamheidsmonitor is een verplichte eis van de Vegaplan Standaard (voor niet-eetbare tuinbouwproducten volgt dit in een volgende versie). Daarentegen hebben de antwoorden op de vragen in deze duurzaamheidsmonitor (nog) geen invloed op de Vegaplan-certificatie. Het doel van de duurzaamheidsmonitor is om een beter zicht te krijgen op de inspanningen die de landbouwer levert op gebied van duurzaamheid. De resultaten zal Vegaplan gebruiken voor globale rapporten, die naar het brede publiek gecommuniceerd kunnen worden. Binnen Vegaplan Standaard worden een deel van de maatregelen ook al verplicht gesteld: bv. de landbouwer neemt ten minste drie maatregelen uit bijlage 12.2 om het energieverbruik en de uitstoot van broeikasgassen te beperken.

Vegaplan biedt de mogelijkheid aan de landbouwers om elektronische teeltfiches aan te maken. Hierop kan aangeduid worden welke behandelingen zijn uitgevoerd (zaaien, gewasbescherming, bemesting, irrigatie, oogsten, enz.). Om de ingave van de betrokken percelen te vereenvoudigen, werd een koppeling met de Verzamelaanvraag voorzien. Achteraf kan ook toestemming worden gegeven om deze te delen met afnemer(s).

Aangezien 87% van het Belgisch landbouwareaal gebruikt voor de plantaardige productie in 2023 Vegaplan-gecertificeerd was, is de dekking goed te noemen. Op bedrijfsniveau was 68% van de Vlaamse landbouwondernemingen met plantaardige productie Vegaplan-gecertificeerd in 2023.
- On the way to PlanetProof stelt eisen aan maar liefst 8 thema's op het gebied van duurzaamheid (energie en klimaat, gewasbescherming, biodiversiteit, bodemkwaliteit, bemesting, water, materiaalgebruik en afvalstromen en dierenwelzijn en -gezondheid); dat maakt het uitdagend. Alle thema's zijn even belangrijk. Het vergt veel vakmanschap van boeren en tuinders om eraan te voldoen. On the way to PlanetProof stelt strenge eisen aan mens, dier, natuur en milieu. Daarmee

helpt On the way to PlanetProof boeren, tuinders en andere bedrijven om doelgericht aan de Sustainable Development Goals van de United Nations te werken. On the way to PlanetProof is een tool om een hele sector – van zuivel en eieren tot sierteelt en plantaardige producten – te verduurzamen. De eisen aan bijvoorbeeld klimaat dragen tevens bij aan de afspraken uit het Klimaatakkoord, dat als doel heeft om in 2030 de CO₂-uitstoot met 49% te verminderen. Recent (juli 2024) is aangekondigd dat er vanuit de markt voor onbewerkte aardappelen, groenten en fruit (AGF) een duurzaamheidsvergoeding wordt betaald om landbouwers te compenseren voor de extra kosten die ze maken voor duurzamere teelt en certificering.

- De Europese koepelorganisatie Freshfel werkt aan een objectieve, gestandaardiseerde methodologie om de milieuvoetafdruk van fruit en groenten te berekenen gebaseerd op de Europese Product Environmental Footprint (PEF) regels. Door samenwerking tussen de bedrijven die lid zijn van de sectororganisatie, wordt dubbel werk (en middelen) en versnippering in de AGF-sector vermeden. Dit initiatief kan een referentie worden voor de AGF sector en biedt perspectief voor de noodzakelijke harmonisatie van private duurzaamheidslabels en -lastenboeken. De doelstelling van het project is het ontwikkelen van een objectieve, gestandaardiseerde milieuvoetafdrukmethodologie, database en digitale tool voor de EU-sector van vers fruit en groenten. Het project bouwt verder op de reeds bestaande HortiFootprint Category Rules (Wageningen University & Research).
- Ovocom, het overlegplatform voor de diervoederkolom, ontwikkelde voor diervoederproducenten en handelaars in voedermiddelen de vrijwillige module DC-01: 'LCA-waarde voor diervoeders'. De module zorgt ervoor dat de Life Cycle Assessment-berekeningen (dit is een objectieve manier om de duurzaamheidsinspanningen in kaart te brengen) van diervoeder en voedermiddelen op een gestandaardiseerde wijze volgens de methodiek bepaald door BFA en ILVO gebeuren. Na een controle door een onafhankelijke instelling, goedgekeurd door OVOCOM, ontvangt het bedrijf een attest. Hiermee tonen de bedrijven aan dat zij de uniforme berekeningsmethodiek gebaseerd op de Europese Product Environmental Footprint Category Rules (PEFCR)-berekeningsregels toepassen en gebruik maken van de juiste emissiedata uit de wereldwijde GFLI-databank. In overeenstemming met de sector wordt de LCA-waarde van deze diervoeders vervolgens gecommuniceerd naar de veehouder die erom vraagt. Dit maakt het voor hem/haar mogelijk om de LCA-waarde van zijn dierlijke producten (vlees, melk, eieren) op een correcte manier te bepalen.
- In de verschillende Klimrek-projecten gebeurt er een klimaatscan op basis van een levenscyclusanalyse, waarbij verduurzamingsmaatregelen worden doorgerekend via een kosten-batenanalyse om de economische haalbaarheid ervan in te schatten. Het resultaat van de klimaatscan en de LCA is een klimaatimpactscore die uitgedrukt wordt in CO₂-eq/kg afgeleverd product en per ha. Via het [Djustconnect-platform](#) van ILVO kunnen vervolgens klimaatimpactscores uit het Klimrek-project op een veilige manier gedeeld worden met andere partijen in de agrovoedingsketen, zoals verwerkende bedrijven en andere afnemers. De gemiddelde CO₂-waarden voor het landbouwproduct kunnen zo gebruikt worden in het kader van duurzaamheidsrapportage, bv. voor scope 3-emissies.
- De Nederlandse zuivelverwerkers verplichten alle Nederlandse melkleveranciers sinds 2016 om de [KringloopWijzer](#) in te vullen. Dit is een instrument dat de mineralenkringloop (dier, mest, voer en bodem) op het melkveebedrijf in beeld brengt, zodat de melkveehouder informatie krijgt voor het

Op basis van de KringloopWijzer kan gesteld worden dat het voor de (Nederlandse) melkveehouders vrij eenvoudig zal zijn om data aan te leveren in het kader van duurzaamheidsrapportering als dat hen wordt gevraagd.

- ////////////////////////////////////

In het IKM-Lastenboek is een module m.b.t. duurzaamheidsmonitoring opgenomen, nl. module 'G'. De duurzaamheidsinitiatieven zijn ingedeeld in 9 domeinen: dierengezondheid, dierenwelzijn, energie, milieu, dierenvoeding, water en bodem, sociaaleconomische duurzaamheid, klimaat en convenant enterische emissie. Het gaat over een inventarisatie die de sector de mogelijkheid geeft om de vooruitgang inzake duurzaamheid aan te tonen. De deelname aan deze inventaris is verplicht, maar er worden geen specifieke maatregelen opgelegd. De melkveehouder duidt aan welke duurzaamheidsinitiatieven hij al toepast en verzamelt hiertoe het noodzakelijke bewijsmateriaal ter voorbereiding van de audit. Naast het aantonen van de reeds geleverde inspanningen wil de monitoring informeren en motiveren tot het nemen van bijkomende initiatieven. De melkveehouder beslist zelf welke bijkomende initiatieven hij wil nemen. Het aantal genomen initiatieven heeft geen invloed op het al dan niet behalen van het IKM-certificaat.

- ////////////////////////////////////

tonen dat hun duurzaamheidsacties een positief effect hebben. Ter info: 99% van het Belgische bietenareaal is Vegaplan-gecertificeerd in 2023.

10.2 HOE ALS LANDBOUWER STARTEN MET DUURZAAMHEIDSRAPPORTERING?

Als landbouwers nu al deelnemen aan een of ander certificatieschema, label en deze passen hun aanpak aan de CSRD en CSDDD aan, zullen landbouwers op deze manier meegezogen worden in de verdere verduurzamingstendens. Bedrijven die daarentegen zelf ermee aan de slag willen gaan, kunnen op het internet heel wat informatie terugvinden. Een aantal interessante documenten en tools om vanuit te starten zijn:

- Het verslag van het lerend netwerk duurzame aanvoerketens (FVP House, 2023) bevat heel wat verwijzingen naar nuttige tools en documenten om zich met de thematiek vertrouwd te maken.
- Due Diligence op maat van uw bedrijf | Due Diligence Toolbox
- FEVIA (2022) Richtlijn due diligence in de voedingsindustrie, <https://lirias.kuleuven.be/retrieve/694259>
- De standaard voor Voluntary SME's (VSME) zoals ontwikkeld door EFRAG (zie 3.2.2). Vrijwillig rapporteren kan leiden tot concurrentievoordeel (makkelijker samenwerken met grotere bedrijven en klanten die duurzaamheid belangrijk vinden), klant- en werknemersvertrouwen (dankzij de transparantie over de inspanningen, het versterken van de reputatie van de onderneming) en zorgt dat de onderneming beter is voorbereid op de toekomst (mocht de wetgeving in de toekomst worden uitgebreid) (www.voka.be).

VLAIO geeft voor bedrijven die niet zelf onder het toepassingsgebied van de CSRD vallen, de volgende tips mee om op een eenvoudige en stapsgewijze manier ook een duurzaamheidsrapportageproces te doorlopen.:

- Stakeholderanalyse
 - Voer een stakeholderanalyse uit, waarbij je ook externe stakeholders in rekening brengt. Een duurzaamheidsrapport dat alleen is opgesteld door het management van de onderneming, zonder rekening te houden met de verwachtingen en belangen van (externe) stakeholders, heeft beperkte waarde.
 - Begin daarom met het in kaart brengen van de verwachtingen en belangen van de belangrijkste stakeholders. Dit kan eenvoudig worden bereikt door bijvoorbeeld door enquêtes te versturen of korte gesprekken te voeren met enkele betrokkenen. Wat zijn de meest relevante duurzaamheidskwesties voor hen?
- Gedeelde visie en strategie
 - Ontwikkel een heldere visie en strategie voor duurzaamheid. Dit fungeert als een leidraad die de onderneming helpt om duurzaamheidsdoelen te bereiken, de impact te vergroten en zich aan te passen aan veranderende maatschappelijke verwachtingen.
 - Het is cruciaal om niet alleen het management, maar ook je medewerkers actief te betrekken. Dit kan worden bereikt door bijvoorbeeld een multidisciplinair team samen te stellen met vertegenwoordigers uit verschillende afdelingen en niveaus binnen je organisatie. Organiseer workshops of brainstormsessies om ideeën te genereren en een gedeelde visie te creëren. Laat medewerkers meedenken over de duurzaamheidsdoelstellingen en de te nemen maatregelen. Het is aan te raden om professionele begeleiding te overwegen bij een dergelijke workshop.

- **Concreet actieplan**
 - Ontwikkel een haalbaar actieplan met duidelijke en meetbare doelen. Hou hierbij onder meer rekening met het volgende:
 - Start klein, het aantal acties kan jaar na jaar groeien.
 - Neem de beschikbaarheid van subsidies voor bepaalde acties mee in je prioritering.
 - Actief benaderen van stakeholders die wel onder de CSRD vallen, zoals grote klanten of leveranciers, en vragen welke informatie ze (de komende jaren) van je zullen vragen. Neem deze informatie onmiddellijk op in uw duurzaamheidsplan en verzamel deze gegevens.
 - Blijf trouw aan de overkoepelende visie en strategie.
 - Houd rekening met toekomstige (Europese) wettelijke verplichtingen.
 - Zoek naar quick wins en weeg altijd af tussen impact en inspanning.
 - Betrek de werknemers zoveel mogelijk en geef hen verantwoordelijkheid voor het uitvoeren van bepaalde acties.
 - Enkele strategische acties voor jaar 1 of 2 kunnen zijn:
 - Bereken je CO₂-uitstoot, dit geeft inzicht en beïnvloedt het actieplan van de volgende jaren.
 - Identificeer je belangrijkste stakeholders en ga in gesprek over hun verwachtingen.
 - Onderzoek hoe je een rol kunt spelen in de circulaire economie.
 - Overweeg de relevantie van certificeringen voor je onderneming.
 - Word lid van een duurzaamheidsnetwerk om kennis en ervaring te delen.
- **Jaarlijkse duurzaamheidsrapportage**
 - Werk elk jaar toe naar een duurzaamheidsrapport waarin je de resultaten van het afgelopen jaar en de doelstellingen voor het volgende jaar deelt met je stakeholders. Houd dit rapport transparant en eerlijk
- **Communicatie**
 - Durf openlijk te communiceren over je duurzaamheidsinspanningen. Open en eerlijke communicatie zal worden gewaardeerd en niet als greenwashing worden beschouwd. Belangrijk is om ook te benadrukken waar er nog ruimte is voor verbetering en om hieraan een toekomstvisie of actieplan te koppelen.
- **Meet en evalueer regelmatig**
 - Implementeer eenvoudige systemen om de voortgang van je duurzaamheidsdoelen en initiatieven te meten en te evalueren. Pas je strategie indien nodig aan.

Daarnaast kunnen kmo's, maar ook landbouwers, kosteloos profiteren van de expertise en het internationale netwerk van het Enterprise Europe Network voor diverse diensten, waaronder:

- Advies over het verduurzamen van de onderneming, inclusief duurzame (internationale) businessmodellen.
- Advies over CSRD en andere Europese duurzaamheidswetgeving.
- Advies bij het opstellen van een duurzaamheidsrapport.
- Hulp bij het identificeren van duurzame leveranciers en partners in het buitenland.
- Begeleiding bij het aanvragen van duurzaamheidssubsidies, zowel op lokaal als Europees niveau.
- Toegang tot voorbeelden van duurzaamheidsrapporten van zowel kmo's als grote ondernemingen.

////////////////////////////////////

////////////////////////////////////